

Tomasz Grzegorzczak

Obrońca w postępowaniu przygotowawczym w Bułgarii, Rumunii i na Węgrzech

Palestra 22/2(242), 42-54

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Obrońca w postępowaniu przygotowawczym w Bułgarii, Rumunii i na Węgrzech

W artykule przedstawiono od strony normatywnej sytuację obrońcy w postępowaniu przygotowawczym w Bułgarii, Rumunii i na Węgrzech. Zaprezentowano rozwiązania w zakresie prawa do udziału w czynnościach procesowych, przeglądania akt, kontaktowania się z aresztowanym, składania wniosków i środków odwoławczych, jak również skutki prawne naruszeń przepisów regulujących te uprawnienia.

Ostatnie dziesięciolecie to w niektórych europejskich państwach socjalistycznych okres, w którym weszły w życie nowe kodyfikacje karnoprosowe. Do państw takich należą również Bułgaria, Rumunia i Węgry.

W Bułgarii obowiązuje obecnie kodeks postępowania karnego z 31 października 1974 roku.¹ Kodeks rumuński uchwalony został 12 listopada 1968 roku.² Natomiast obecna ustawa węgierska pochodzi z 23 marca 1973 roku.³

Gdy dokonuje się oceny polskiego unormowania prawa do obrony formalnej w przygotowawczym stadium procesu karnego, to pożyteczne będzie zorientowanie się, jak rozwiązana jest ta kwestia w innych kodyfikacjach socjalistycznych.

W polskim piśmiennictwie procesowym poświęcono wiele miejsca regulacjom prawnym państw socjalistycznych, w tym także instytucji obrońcy w postępowaniu przygotowawczym.⁴ Jak dotychczas jednak brak jest takiej analizy w odniesieniu do tego rodzaju unormowań wymienionych wyżej trzech państw. Wydaje się więc, że warto poświęcić im kilka uwag.

¹ Patrz: Nakazatelno-procesualen kodeks, ogłoszony dekretem Rady Państwa LRB Nr 2447 z 1 listopada 1974 r., „Drżawen Westnik” Nr 89 (z 15 listopada 1974 r.). Wszedł on w życie z dniem 1 marca 1975 roku.

² Kodeks ten został ogłoszony w „Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România”, część I, Nr 146 z 13 listopada 1968 r. i wszedł w życie 1 stycznia 1969 r. (patrz tekst polski, wydany przez Instytut Nauk Prawnych PAN pn.: Kodeks postępowania karnego Socjalistycznej Republiki Rumunii, Ossolineum 1975).

³ Patrz Kodeks: Törvény a büntető eljárásról, ogłoszony w „Magyar Közlöny” Nr 24, poz. 1 z 31 marca 1973 r. Wszedł on w życie z dniem 1 stycznia 1974 roku.

⁴ Zob. np. W. Bożew: Udział obrońcy w śledztwie w radzieckim procesie karnym, praca zbiorowa pod redakcją M. Cieślaka i W. E. Czugunowa pt.: Postępowanie przygotowawcze (Węzłowe problemy na tle radzieckiego i polskiego prawa karnego procesowego), „Zeszyty Naukowe UJ”, z. 61, seria CCCXLI, Kraków 1973, str. 109 i nast.; V. Mandak: Sytuacja podejrzanego i obrońcy w postępowaniu przygotowawczym według prawa czesko-słowackiego, „Palestra” 1965, nr 11, str. 56 i nast.; S. Kalinowski: Prawo oskarżonego do obrony w procesie karnym NRD, „Palestra” 1969, nr 6, str. 3 i nast.; T. Taras: Postępowanie przygotowawcze w jugosławijskim procesie karnym, „Palestra” 1974, nr 1, str. 119 i nast.

I. MODEL POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

1. Zasadniczy wpływ na sytuację obrońcy w przygotowawczym stadium procesu wywiera niewątpliwie sam model tego postępowania. W procesie karnym typu socjalistycznego całe postępowanie przygotowawcze, niezależnie od swej formy, służy wspólnemu celowi, jakim jest wszechstronne wyjaśnienie okoliczności sprawy i utrwalenie dowodów dla sądu orzekającego. Konsekwencją takiego rozwiązania jest konieczność stworzenia systemu gwarancji dla osoby, przeciwko której toczy się to postępowanie. Należy do nich również prawo do korzystania z pomocy obrońcy.

System prawny państw socjalistycznych nie stanowi jednak, rzecz jasna, monolitu. Tradycje i kultura prawna poszczególnych krajów różnią się między sobą, co z kolei rzutuje na rozwiązanie poszczególnych kwestii. Różnice te dostrzegalne są także na tle unormowania instytucji obrońcy w postępowaniu przygotowawczym i choć trudno ocenić, która z tych regulacji jest lepsza, to jednak należy, je poznać. W ten sposób ułatwiona będzie analiza i ocena naszego, polskiego uregulowania.

2. Charakterystyka sytuacji obrońcy w postępowaniu przygotowawczym w trzech omawianych tu państwach wymaga poczynienia kilku uwag na temat poszczególnych rozwiązań w zakresie samego modelu tego postępowania.

a). Obecny kodeks bułgarski, podobnie zresztą jak i poprzedni z 1952 roku, przewiduje dwie formy postępowania przygotowawczego, mianowicie dochodzenie i śledztwo.

Dochodzenie prowadzone jest w sprawach o przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności do 3 lat lub karą łagodniejszą (art. 228 ust. 1 k.p.k.). Może ono ponadto wystąpić pod postacią dochodzenia wstępnego, poprzedzającego śledztwo, i ogranicza się wówczas do czynności nie cierpiących zwłoki (art. 228 ust. 2 w związku z art. 192 ust. 3 k.p.k.).⁵ Organami dochodzeniowymi są organy ministerstwa spraw wewnętrznych, organy finansowe, ochrony sanitarnej i inne organy administracyjne w wypadkach wskazanych w ustawie (art. 229 k.p.k.).

Śledztwo prowadzone jest w sprawach o czyny zagrożone karą surowszą niż 3 lata pozbawienia wolności, dalej — wtedy, gdy postępowanie ma się toczyć przeciwko osobie, która ze względu na swe wady fizyczne lub psychiczne nie może się bronić sama (art. 195 ust. 1 k.p.k.), wreszcie w sprawach osób niepełnoletnich (art. 377 k.p.k.). Poza tym prokurator jest władny zarządzić śledztwo także w innych sprawach, jeżeli uzna to za konieczne (art. 195 ust. 2 k.p.k.). Organami śledczymi są funkcjonariusze śledczy prokuratury, milicji i organów bezpieczeństwa państwowego (art. 196, 197 k.p.k.). Prokurator sprawuje ogólny nadzór nad postępowaniem przygotowawczym (art. 176 k.p.k.), będąc przy tym organem odwoławczym od decyzji organów śledczych (art. 181 k.p.k.). Podobny nadzór sprawowany jest nad dochodzeniem.

Osoba, której w śledztwie lub dochodzeniu przedstawiono zarzuty, określana jest przez kodeks mianem obwinionego (*obwiniajemat*).⁶ Ustawa przyznaje temu

⁵ Szerzej na ten temat zob. C. Cekow: *Razpoznawaneta na predwaritelno proizvodstvo*, „Socjalisticesko Prawo”, 1970, nr 3, str. 26—34.

⁶ Bułgarski k.p.k. posługuje się też określeniem podejrzany (*zapodozrian*) na oznaczenie osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa, np. schwytanej na gorącym uczynku. Podmiot ten korzysta z szeregu uprawnień obwinionego, nie ma jednak prawa do obrony formalnej (zob. art. 206 k.p.k.). Osobę, przeciwko której toczy się postępowanie sądowe, określa się

podmiotowi prawo do zaznajamiania się z zarzutami i składania wyjaśnień. Może się on także zaznajamiać — w końcowej fazie postępowania — z materiałami śledztwa i dochodzenia oraz uczestniczyć w czynnościach postępowania przygotowawczego w zakresie wskazanym w kodeksie, a ponadto może składać wnioski dowodowe i środki odwoławcze oraz korzystać z pomocy obrońcy (art. 51 k.p.k.).

Z powyższych uwag można wyciągnąć wniosek, że regulacja bułgarska jest bardzo podobna do rozwiązania radzieckiego (zob. k.p.k. RSFR), co daje się zauważyć także w sferze uprawnień obrońcy w postępowaniu przygotowawczym.

b). Ustawodawca rumuński w wydanej ostatnio swej kodyfikacji karnoprocesowej zrezygnował z dwu form postępowania przygotowawczego. Poprzedni kodeks Rumunii z 1936 roku oparty był na wzorcu francuskim i dlatego znane mu było dochodzenie występujące jako wstępne (art. 179 i 216 k.p.k. z 1936 r.) i *in flagranti* (art. 212 d.k.p.k.) oraz śledztwo prowadzone przez funkcjonariusza śledczego (art. 229 d.k.p.k.). Działalność obrońcy ograniczona była do występowania tylko w śledztwie.

Obecnie jednolite postępowanie przygotowawcze, określane przez ustawę mianem ścigania karnego (*urmarire penala*), powierzone zostało organom pozasadowym. Prowadzą je prokurator i działające pod jego nadzorem organy milicji, służby bezpieczeństwa i inne specjalne organy (art. 206—209).

Niezależnie od ogólnego nadzoru prokurator zachowuje wyłączne prawo stosowania środków zapobiegawczych oraz wydawania postanowień o zakończeniu postępowania.⁷ Postępowanie nie jest ograniczone wyraźnymi terminami. W doktrynie przyjmuje się w związku z tym, że ustanowienie silnej kontroli prokuratora i określenie okresów stosowania środków przymusu stanowi dostateczną gwarancję, że postępowanie przygotowawcze nie będzie trwało dłużej niż jest to konieczne.⁸

Istotną rolę w postępowaniu przygotowawczym pełni tzw. akcja karna (*actiunea penală*). Jest to czynność prawna mająca na celu pociągnięcie do odpowiedzialności karnej osoby, która się dopuściła przestępstwa. Akcja karna może jednak być wszczęta zarówno przed jak i po przesłuchaniu osoby, przeciwko której toczy się postępowanie (art. 234—236 k.p.k.), a nawet dopiero w sporządzonym akcie oskarżenia (art. 256 i 262 pkt 1 lit. a). Tak więc postanowienie o wszczęciu akcji karnej nie ma zasadniczego wpływu na sytuację osoby, której postępowanie dotyczy. Osoba ta przed wszczęciem akcji karnej określana jest mianem podejrzanego (*invinuit*), a po jej wszczęciu jest już ona obwinionym (*inculpat*).⁹ Oba te podmioty mają jednak prawa strony i jako takie mogą korzystać z pomocy obrońcy (art. 6 i 171 ust. 1 k.p.k.).

c). Ustawodawca węgierski konsekwentnie, zarówno w poprzednim kodeksie z 1962 roku jak i obecnie, przyjmuje jednolitą formę dla postępowania przygotowawczego, określając je mianem śledztwa (*nyomozas*). Organami śledczymi są prokurator i milicja. Osoba, przeciwko której toczy się postępowanie, czyli podejrzany (*gyanusított*)¹⁰ ma zagwarantowane prawo do obrony formalnej. Organy

mianem podsądnego (*podsudimiat* — zob. art. 252 k.p.k.).

⁷ Szerzej na ten temat zob. A. J. Gheorghiu: Osnownyje czerty ugołowno-procussualnogo kodeksa Sotsyalisticeskoj Riespubliki Rumynii, „Wiesticnik Moskowskogo Uniwersitietia” 1974, nr 1, str. 75 i nast.

⁸ Zob. np. S. Kahane (Institutul si Reglamentari in noul Cod de procedura penală al României, „Institutii si Reglamentari in Dreptul Socialist Român”, Bucuresti 1969, str. 239, na którego powołuje A. J. Gheorghiu (op.cit., str. 75).

⁹ Zob. art. 23 i 229 k.p.k.

¹⁰ W postępowaniu sądowym osoba ta określana jest mianem obwinionego (*vadlott*), a po prawomocnym skazaniu mianem skazanego (*eltelt*). Kodeks węgierski używa nadto

procesowe są przy tym zobowiązane do zagwarantowania możliwości realnego wykorzystania wszelkich przewidzianych przez ustawę środków i sposobów obrony (§ 6 k.p.k.).

Precyzując w § 44 k.p.k. zakres uprawnień podejrzanego, kodeks nadaje mu prawo do zaznajomienia się z zarzutami, do zaznajamiania się — w końcowej fazie śledztwa — z materiałami postępowania, a także prawo do udziału w niektórych czynnościach procesowych i do składania wniosków dowodowych. Ustawa podkreśla również, że aresztowanie nie może powodować dla podejrzanego żadnych ograniczeń w sferze jego uprawnień procesowych, zwłaszcza w zakresie przygotowania swojej obrony (§ 97 ust. 1 zd. 2 k.p.k.).¹¹

II. OGÓLNE ZAŁOŻENIA OBRONY FORMALNEJ

Znając poszczególne konstrukcje postępowania przygotowawczego, przejdźmy obecnie do analizy przepisów regulujących ogólne założenia obrony formalnej.

1. W Bułgarii obrońcą może być nie tylko adwokat, ale również małżonek obwinionego oraz jego krewni wstępni i zstępni. Funkcji obrońcy nie może się jedynie podjąć osoba, która była lub jest obrońcą podmiotu mającego interesy sprzeczne z interesami osoby zlecającej obecnie swą obronę albo która reprezentowała lub udzielała porady prawnej stronie przeciwnej. Nie może być również obrońcą ten, kto uczestniczył albo uczestniczy w postępowaniu w innym niż we wskazanym wyżej charakterze, oraz małżonek lub bliski krewny osoby, która była lub jest obecnie sędzią, ławnikiem, prokuratorem bądź prowadzącym postępowanie przygotowawcze w danej sprawie (art. 67 k.p.k.).

Zgodnie z art. 70 ust. 1 k.p.k. udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym jest niezbędny, jeżeli:

- 1) oskarżony jest niepełnoletni albo ze względu na wady fizyczne lub psychiczne nie może się bronić samodzielnie;
- 2) postępowanie toczy się w sprawie o przestępstwo zagrożone karą powyżej 10 lat pozbawienia wolności lub karą śmierci;
- 3) oskarżony nie włada językiem bułgarskim;
- 4) przy wielości oskarżonych interesy ich są sprzeczne, a jeden z nich korzysta już z pomocy obrońcy.

Należy jednak zaznaczyć, że obrona formalna nabiera charakteru obligatoryjnego od momentu przedstawienia zarzutów jedynie w pierwszym wypadku. W następnych jest ona obowiązkowa dopiero w końcowej fazie postępowania przygotowawczego. Wynika to wyraźnie z przepisu art. 73 k.p.k., który wzorem radzieckim wprowadza instytucję dopuszczenia do procesu, przewidując właśnie powyższe rozwiązanie. Trzeba tu jednak pamiętać, że w pozostałych wypadkach obrońca może być dopuszczony do udziału w postępowaniu już od chwili przedstawienia zarzutów na mocy decyzji prokuratora, jeżeli jego zdaniem nie utrudni to ustalenia prawdy materialnej (art. 73 ust. 2 pkt 2 k.p.k.). Rozwiązanie powyższe spotkało się z krytyczną oceną m.in. znanego procesualisty bułgarskiego S. Pawło-

ogólnego określenia oskarżony (*terhelt*) na oznaczenie każdej osoby, przeciwko której toczy się postępowanie niezależnie od jego stadium (zob. § 44 ust. 1 k.p.k.).

¹¹ Moment ten akcentuje m.in. L. Nagy: Nowyj wiengierskij ugołowno-processualnyj kodeks, „Sowietskoje Gosudarstwo i Prawo”, 1974, nr 10, str. 93 i n.

wa, którego zdaniem przyznane obywatelowi prawa nie mogą być uzależnione od swobodnej decyzji organów państwowych, zwłaszcza gdy chodzi o tak istotne prawo, jak możliwość korzystania z pomocy obrońcy.¹²

Wzorem radzieckim ustawa bułgarska przewiduje, że obwiniony (oskarżony) może się zrzec obrońcy także w wypadkach obrony obligatoryjnej i w związku z tym obrońcę z urzędu wyznacza się tylko wtedy, gdy obwiniony lub oskarżony nie zrzekł się prawa do obrony formalnej (art. 72 ust. 2 i 3 oraz art. 70 ust. 3 k.p.k.).¹³

Obronca nie może odmówić objęcia obrony, chyba że wykonywanie obowiązków obrońcy stało się z przyczyn od niego niezależnych niemożliwe (art. 71 k.p.k.). Natomiast obrońca, który podjął się już obrony, powinien się zrzec swych funkcji, jeżeli się okaże, że jest on osobą, która nie może być obrońcą (art. 68 k.p.k.). Poza tym zmiana obrońcy możliwa jest jedynie na żądanie lub za zgodą klienta (art. 72 ust. 2 k.p.k.).

Określając obowiązki obrońcy kodeks bułgarski stwierdza w art. 74, że powinien on „dążyć do wyjaśnienia wszelkich okoliczności korzystnych dla jego klienta”. Realizując to zadanie obrońca ma kierować się wskazaniem ustawy i „swym wewnętrznym przekonaniem wysnutym ze znanych mu okoliczności sprawy”. Powinien przy tym uzgadniać z klientem obroną linię obrony. Gdyby zaś okazało się, że życzenia obwinionego są sprzeczne z jego obowiązkami wobec prawa, to wówczas obrońca ma obowiązek poinformowania reprezentowanego o niemożności ich spełnienia i kontynuowania dalej swej linii obrony.¹⁴

2. W świetle regulacji rumuńskiej obrońcą jest adwokat. Jego udział w postępowaniu przygotowawczym staje się obligatoryjny, jeżeli podejrzany lub obwiniony jest nieletni albo jeżeli pełni zasadniczą służbę wojskową albo też jeżeli został już aresztowany, choćby środek ten zastosowano w innej sprawie (art. 171 ust. 2 k.p.k.). W postępowaniu sądowym krąg tych wypadków rozszerza się jeszcze na sprawy o przestępstwa zagrożone karą więzienia powyżej 5 lat oraz jeżeli sąd uzna, że obwiniony nie może się bronić sam (art. 172 ust. 3 k.p.k.).

3. Obecny kodeks węgierski przewiduje, że w postępowaniu przygotowawczym obrońcą może być tylko adwokat (§ 45 ust. 1 lit. a).¹⁵ Podejrzany ma prawo do korzystania z pomocy kilku obrońców, jeden zaś adwokat może bronić jednocześnie kilku podejrzanych, jeżeli ich interesy nie są sprzeczne (§ 45 ust. 2 k.p.k.).

Pełnomocnictwa obrończego mogą udzielić poza samym podejrzanym przedstawiciel ustawowy i krewni podejrzanego. O fakcie takim należy podejrzanego niezwłocznie zawiadomić, gdyż może on (lecz nie musi) zaakceptować wybranego mu obrońcę (§ 48 k.p.k.).

Jeżeli jest to konieczne dla ochrony interesów podejrzanego, obrońcę może wyznaczyć także sąd właściwy do rozpoznania sprawy na wniosek zainteresowanego lub jego krewnych (§ 49 ust. 2 k.p.k.).

¹² S. Pawłow: Nowi nałożenia odnosno subjekta na nakazatelnija proces, „Prawna Mysal”, 1975, nr 6, str. 67.

¹³ Zob. tamże, str. 65.

¹⁴ Ibidem, str. 66.

¹⁵ W postępowaniu sądowym ustawa dopuszcza, żeby w charakterze obrońcy występowali np. krewni oskarżonego lub osoby mu bliskie, ale tylko w sprawach mniejszej wagi (§ 45 ust. 1 lit. b). Podobnie regulował tę kwestię k.p.k. z 1982 roku. Zob. T. Kiraly: Zaszczitnik w wiengierskom ugoiownom processie, „Obzor Wiengierskiego Prawa”, 1963, nr 2, str. 5 i nast.

Kodeks zna dość szeroki krąg sytuacji, w których obrona formalna jest obowiązkowa (§ 47 k.p.k.). Dotyczy to m.in. spraw, w których podejrzany jest głuchy, niemy lub niewidomy albo aresztowany oraz gdy zagrożenie przekracza karę 5 lat pozbawienia wolności.¹⁶ Zaznaczyć należy, że ustawa węgierska stwierdza wyraźnie, iż obrońca ustanowiony już w postępowaniu przygotowawczym powinien uczestniczyć we wszystkich tych czynnościach, w których kodeks zezwala na jego obecność, gdy tymczasem w stadium sądowym może on tylko brać udział w czynnościach procesowych, chyba że ustawa uznaje jego obecność za obowiązkową (§ 52 ust. 2 k.p.k.).

Nowy kodeks precyzuje dość ściśle obowiązki obrońcy, stwierdzając w § 51, że może on przedsiębrać czynności tylko na korzyść podejrzanego i wykorzystywać w tym celu wszelkie dopuszczalne środki obrony. Obrońca powinien też wyjaśnić swemu klientowi jego prawa i udzielać mu pomocy w ustalaniu okoliczności łagodzących lub wyliczających odpowiedzialność podejrzanego.¹⁷

III. UDZIAŁ OBROŃCY W CZYNNOŚCIACH POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

Jednym z najistotniejszych uprawnień obrońcy w postępowaniu przygotowawczym jest zawsze prawo uczestniczenia w czynnościach tego stadium procesu karnego.

1. W Bułgarii uprawnienie powyższe uzależnione jest od momentu dopuszczenia obrońcy do udziału w postępowaniu. Jeżeli obrońca może występować od chwili przedstawienia zarzutów, uzyskuje przede wszystkim prawo uczestniczenia w tej czynności. Gdyby więc obwiniony stawił się bez obrońcy, to przedstawienie zarzutów należy odroczyć, aby w ten sposób umożliwić obwinionemu ustanowienie obrońcy (art. 209 ust. 3 k.p.k.). Już jednak udział takiego obrońcy w innych czynnościach dowodowych zależy od decyzji prowadzącego postępowanie. Organ śledczy lub dochodzący powinien zezwolić na obecność obrońcy, jeżeli nie utrudni to postępowania (art. 211 i 233 k.p.k.).

Ograniczenia powyższe odpadają dopiero w końcowej fazie śledztwa (dochodzenia), tj. po zaznajomieniu się z materiałami postępowania. Gdyby bowiem wtedy na skutek wniosku obrony podjęte zostały czynności uzupełniające, to obrońca — jako wnioskodawca — może w nich uczestniczyć (art. 217 ust. 1 k.p.k.). Jeżeli natomiast powyższe czynności byłyby przeprowadzane na wniosek innych uczestników postępowania, to udział obrońcy zależy od zgody prowadzącego, przy czym zawsze po zakończeniu takich czynności należy ponowić końcowe zaznajamianie się z materiałami postępowania (art. 217 ust. 2,3).

2. Rumuński k.p.k. przewiduje udział obrońcy jedynie w czynnościach mających charakter niepowtarzalny. Kodeks ten zezwala więc obrońcy na uczestniczenie przy oględzinach miejsca, przeszukaniu i oględzinach zwłok. Dopuszcza też obecność obrońcy podczas posiedzenia w kwestii przedłużenia przez sąd okresu aresztu zapobiegawczego ponad 4 miesiące (art. 172 ust. 1 zd. 1 k.p.k. i art. 158 k.p.k.). Przy dokonowywaniu innych czynności procesowych obrońca może być

¹⁶ Zgodnie z § 52 ust. 1 k.p.k., w sytuacjach gdy obrona formalna jest obowiązkowa, obrońca powinien uczestniczyć jedynie w rozprawie i w innych czynnościach sądowych, ale nie w czynnościach postępowania przygotowawczego. O poprzedniej podobnej regulacji tej kwestii zob. T. Kiraly: *Zaszczytnik (...)*, op. cit., str. 6-8.

¹⁷ Przepis ten stanowi *novum* dla regulacji węgierskiej. O jego roli pisze m.in. L. Nagy: *Nowyj (...)*, op. cit., str. 95.

obecny jedynie za uprzednią zgodą organu prowadzącego postępowanie (art. 172 ust. 1 *in fine*).

Jeżeli w postępowaniu przygotowawczym powołano biegłych, to organ procesowy obowiązany jest zawiadomić stroną (a więc także podejrzanego lub obwiniętego i jego obrońcę) o przedmiocie ekspertyzy i podać do ich wiadomości szczegółowe pytania postawione biegłemu. Osoby te mogą następnie zgłaszać swoje uwagi i żądać wniesienia odpowiednich poprawek (art. 120 ust. 2 k.p.k.). W razie powierzenia ekspertyzy innym podmiotom niż służba sądowno-lekarska, laboratorium ekspertyz kryminalistycznych lub wyspecjalizowany instytut, podmioty te mają prawo żądać powołania dodatkowo wyznaczonego przez siebie biegłego, który będzie uczestniczył w opracowywaniu ekspertyzy (art. 120 ust. 2 i 5 w związku z art. 119 ust. 2 k.p.k.).

Na tle obecnej regulacji udziału obrońcy w czynnościach postępowania przygotowawczego pewne kontrowersje wzbudza w rumuńskiej literaturze procesu karnego kwestia nieważności czynności wtedy, gdy nie uczestniczy w nich obrońca, mimo że ustawa z mocy prawa zapewnia mu możliwość uczestniczenia w niej.¹⁸ W świetle art. 197 ust. 2 zd. 2 k.p.k. taką właśnie nieważność powoduje m. in. naruszenie przepisów dotyczących uczestnictwa obrońcy, jeśli jest ono według przepisów kodeksu obowiązkowe. Rzecz jednak w tym, że obecny k.p.k. — nawet wówczas, gdy przewiduje obligatoryjną obronę formalną — nie używa określeń, które by wskazywały wyraźnie na to, iż w sytuacjach tych obecność obrońcy podczas czynności procesowej jest obowiązkowa pod rygorem nieważności czynności. Natomiast poprzedni kodeks rzeczywiście w sposób stanowczy stwierdzał w art. 76, że brak obrońcy czyni czynność nieważną. Dlatego też w literaturze fachowej reprezentowane są obecnie w powyższej kwestii dwa skrajne stanowiska. Według pierwszego z nich obrona obligatoryjna powoduje także obowiązkowy udział obrońcy w czynnościach postępowania przygotowawczego, w których może on uczestniczyć, i to pod rygorem ich nieważności. Niektórzy autorzy uważają jednak, że wystarczy jedynie prawidłowe zawiadomienie obrońcy o terminie i miejscu czynności, wobec czego niestawienie się w takiej sytuacji adwokata ani nie wstrzymuje czynności, ani też nie powoduje ich nieważności.¹⁹

3. Węgierski k.p.k. gwarantuje podejrzanemu i jego obrońcy udział w oględzinach miejsca i w eksperymencie dowodowym oraz w przesłuchaniach biegłych. Uczestnicząc w tych czynnościach obrońca i podejrzany mogą składać prowadzącemu czynność swoje uwagi i wnioski. Organ śledczy, zamierzając podjąć jedną z powyższych czynności, jest obowiązany poinformować o tym osoby uprawnione do uczestniczenia, podając im miejsce i czas przeprowadzania czynności, chyba że ma ona charakter nie cierpiącej zwłoki (§ 134 ust. 3 i 4 k.p.k.).

Obrońca może też uczestniczyć w przesłuchaniu podejrzanego, i to uczestniczyć aktywnie, ale z tym zastrzeżeniem, że uprawnienie powyższe nie może prowadzić do opóźnienia przesłuchania (§ 134 ust. 1 k.p.k.).

Organy śledcze mogą także wyrazić zgodę na obecność obrońcy przy przesłuchiwaniu świadków, jeżeli nie spowoduje to opóźnienia przesłuchania (§ 134 ust. 2 k.p.k.).

¹⁸ Zob. I. Pora: Modul in care se exercita dreptul la asistenta juridica obligatorie in cursul urmaririi penale, „Revista Română de Drept”, 1971, nr 9, str. 91 i nast.

¹⁹ Tamże. W artykule tym wyrażono pogląd, według którego obowiązkowy udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym oznacza, że czynności tego postępowania, w których obrońca może uczestniczyć, nie mogą być prowadzone pod jego nieobecność, obowiązek zaś uczestniczenia w nich wynika dla obrońcy także z zawodowych powinności jako adwokata, od których nie może się on uchylić (str. 98).

IV. PRAWO PRZEGLĄDANIA AKT POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

Kolejnym uprawnieniem obrońcy, na które należy zwrócić uwagę, jest prawo do przeglądania akt sprawy. Tylko taki obrońca, który jest zorientowany co do toku postępowania, może aktywnie działać w tym stadium procesu oraz składać zasadne wnioski dowodowe i środki odwoławcze.

1. W Bułgarii prawo do przeglądania akt jest uzależnione od momentu dopuszczenia obrońcy do udziału w postępowaniu.

Obrońca działający od momentu przedstawienia zarzutów ma prawo — zgodnie z art. 75 ust. 1 k.p.k. — do przeglądania akt sprawy w toku całego postępowania. Pamiętać jednak należy, że są to sytuacje nader rzadkie.

Najczęstszym sposobem zaznajomienia się z aktami jest w bułgarskim postępowaniu przygotowawczym instytucja końcowego zaznajomienia obwinionego z materiałami sprawy, w której uczestniczy również obrońca. Jeżeli obwiniony nie ustanowił jeszcze obrońcy, czynność końcowego zaznajomienia powinna być odroczone, chyba że obwiniony zrzekł się obrońcy (art. 213 ust. 3).

Po czynności zaznajomienia organ prowadzący postępowanie jest zobowiązany do wyznaczenia obwinionemu i obrońcy odpowiedniego terminu na osobiste przejrzanie akt. Wyznaczając ów termin prowadzący postępowanie przygotowawcze, powinien się kierować charakterem sprawy, objętością akt, a ponadto uwzględniać także inne okoliczności, które mogą mieć znaczenie dla pełnego zapoznania się z materiałami zgromadzonymi w śledztwie czy dochodzeniu (art. 215 k.p.k.).

2. Rumuński k.p.k. przewiduje możliwość zapoznania się przez obrońcę z aktami sprawy jedynie w końcowej fazie postępowania przygotowawczego w ramach instytucji końcowego zaznajomienia z materiałami. Instytucja ta została jednak uregulowana w stosunku do obwinionego inaczej niż wobec podejrzanego.

Jeżeli więc w postępowaniu przygotowawczym wszczęto akcję karną (a zatem wtedy, gdy ten, przeciwko komu się ono toczy, jest obwinionym), to organ prowadzący postępowanie ma obowiązek zaznajomienia go ze zgromadzonymi materiałami, chyba że obwiniony przebywa za granicą lub ukrywa się albo uchyla od stawiennictwa przed organami ścigania (art. 250 i 254 k.p.k.). W takich sytuacjach obrońca ma prawo uczestniczenia w czynności zaznajomienia (art. 172 ust. 2 k.p.k.). Obwiniony i obrońca mogą w ramach tej czynności przeglądać akta sprawy (art. 250 lit. a, b) i składać uzupełniające wnioski dowodowe, które powinny być przez prowadzącego postępowanie niezwłocznie zbadane (art. 252 k.p.k.). W czynnościach uzupełniających postępowanie obrońca i jego klient mogą uczestniczyć tylko wtedy, gdy są to czynności, w których podmioty te mogą być obecne także w toku postępowania przygotowawczego. Organ prowadzący to postępowanie jest jednak zobowiązany do ponowienia końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania, jeżeli były przeprowadzane jakieś nowe czynności albo gdy zachodzi konieczność zmiany kwalifikacji prawnej czynu (art. 253 k.p.k.).

Odmienne uregulowano etap końcowego zaznajomienia z materiałami osoby podejrzanego, czyli osoby, przeciwko której nie wszczęto w postępowaniu przygotowawczym akcji karnej. Bo jeżeli mimo to organ prowadzący postępowanie uzna, że dysponuje dostatecznymi dowodami przeciwko podejrzanemu i że postępowanie jest już wyczerpująco przeprowadzone, to zarządza jedynie ponowne

jego przesłuchanie, po czym przekazuje akta sprawy prokuratorowi (art. 255, 256 k.p.k.). Prokurator, po zaznajomieniu się z aktami, wzywa podejrzanego i zaznajamia go z materiałami postępowania, jeżeli uznaje to za konieczne (art. 257 k.p.k.). Wydaje się, że czynności zaznajomienia powinno się przeprowadzić zwłaszcza wtedy, gdy prokurator zamierza wszcząć akcję karną w akcie oskarżenia. Brak końcowego zaznajomienia w takiej sytuacji oznaczałby pozbawienie podejrzanego podstawowych gwarancji. W razie zarządzenia dokonania powyższych czynności obrońca uzyskuje również i tutaj możliwość zapoznania się z aktami.

3. Ustawa węgierska zezwala obrońcy na przeglądanie akt sprawy już w toku postępowania przygotowawczego, ale pod warunkiem, że udostępnienie mu akt nie zagraża dobru śledztwa. Ograniczenie to nie dotyczy jedynie ekspertyz, do których obrońca ma dostęp w każdej fazie postępowania (§ 52 ust. 3 i 44 ust. 4 k.p.k.).

Z wszelkimi materiałami śledztwa obrońca może się zaznajamiać już bez żadnych ograniczeń po zakończeniu postępowania przygotowawczego. Organ śledczy uznając, że zebrane dowody pozwalają na wniesienie oskarżenia, jest obowiązany zawiadomić o tym podejrzanego i jego obrońcę i udostępnić im akta sprawy. Po zapoznaniu się z materiałami postępowania podmioty te mogą przedstawiać swoje wnioski i uwagi oraz domagać się przeprowadzenia czynności uzupełniających. Organ prowadzący śledztwo jest przy tym zobowiązany do niezwłocznego zawiadomienia wnioskodawcy o sposobie załatwienia jego żądania (§ 142 k.p.k.).

V. POROZUMIEWANIE SIĘ Z ARESZTOWANYM PODEJRZANYM

Szczególną estymą cieszy się w środowisku adwokackim — przynajmniej w Polsce — prawo kontaktowania się z aresztowanym klientem. Jest to rzecz w pełni zrozumiała, jeśli się uwzględni że obrońca może działać tylko na korzyść swego klienta. A przecież wiadomo, że bez możliwości swobodnego porozumienia się z podejrzanym aktywna działalność obrońcy, nawet przy istnieniu innych względnie szerokich uprawnień jest znacznie utrudniona.

1. Kodeks bułgarski zezwala obrońcy na to kontaktowanie się, zarówno osobiście jak i korespondencyjnie, od momentu dopuszczenia go do udziału w postępowaniu. Jeżeli więc obrońca działa od chwili przedstawienia zarzutów, to może się porozumiewać z aresztowanym klientem przez cały czas trwania postępowania przygotowawczego. Ale już wcześniej zauważono, że ustawa nader wąsko ujmuje krąg wypadków, w których nakazuje dopuszczenie obrońcy już z momentem przedstawienia zarzutów. Tak więc w pozostałych wypadkach obrońca może się kontaktować z obwinionym, pozostającym w areszcie, dopiero po zakończeniu dochodzenia lub śledztwa. Zaznaczyć jednak należy, że kodeks nie przewiduje żadnych ograniczeń w sferze swobody kontaktów, co oznacza, że zawsze odbywają się one bez obecności osób trzecich. Nie można też odmówić obrońcy zezwolenia na widzenie się z obwinionym, jeżeli ma on już prawo porozumiewania się z klientem (art. 75 ust. 1 k.p.k.).

2. W Rumunii omawiane uprawnienie uregulowane zostało w sposób całkowicie odmienny niż w Bułgarii. Ustawodawca rumuński przejął w tym względzie rozwiązanie zawarte w poprzednim kodeksie z 1936 roku. Kodeks ten przewidywał, że w toku śledztwa obrońca może się porozumiewać ze swoim klientem, ale jedno-

cznie nie zezwalał osobie prowadzącej śledztwo na okresowe zakazanie takich kontaktów. Zakaz ten mógł być zarządzone na okres 15 dni i przedłużony o dalsze 10 dni, przy czym każda z tych decyzji podlegała zaskarżeniu do izby śledczej, która była obowiązana rozpoznać zażalenie w ciągu 24 godzin (art. 76 k.p.k. z 1936 roku).

Według obecnie obowiązującego kodeksu organ prowadzący postępowanie jest również władny wprowadzić bezwzględny zakaz porozumiewania się obrońcy z aresztowanym obwinionym.²⁰ Powyższy zakaz może być zarządzone na okres nie przekraczający 30 dni, ale jeśli zachodzi tego potrzeba, to wolno go przedłużyć o dalsze 30 dni. Nie można jednak zabronić porozumiewania się obwinionego z obrońcą przy przedłużaniu przez sąd czasu trwania aresztu ponad 4 miesiące oraz przy zaznajamianiu obwinionego z materiałami postępowania (art. 172 ust. 3 k.p.k.). Jak już wspomniano wyżej, przy obydwu tych czynnościach obrońca może uczestniczyć.

3. Na Węgrzech kwestię porozumiewania się aresztowanego reguluje obecnie § 97 ust. 2 k.p.k. Przepis ten stwierdza, że podejrzany „może się porozumiewać osobiście ze swoim obrońcą bez kontroli; kontakty korespondencyjne podlegają kontroli”. Porozumiewanie się z krewnymi i innymi osobami bliskimi może się odbywać wyłącznie pod kontrolą. Obowiązujący kodeks zrezygnował z zastrzeżenia, jakie było zawarte w przepisach poprzednich regulacji z lat 1950 i 1962. Ustawy te, dając również prawo do nieskrępowanego kontaktu osobistego, zastrzegły jednocześnie, że „jeżeli zachodzi obawa, iż takie porozumiewanie się może zagrażać dobru postępowania, to należy także porozumiewanie się z obrońcą poddać odpowiedniej kontroli” (§ 102 ust. 3 k.p.k. z 1950 r. i § 125 ust. 3 k.p.k. z 1962 r.).²¹

VI. INNE UPRAWNIENIA OBROŃCY W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM

Poza wskazanymi wyżej uprawnieniami obrońca ma również i takie, jak prawo do składania wniosków dowodowych lub innych wniosków procesowych oraz środków zaskarżenia.

Na Węgrzech uprawnienia te wynikają z § 52 k.p.k., który ponadto upoważnia obrońcę do zasięgania informacji u organów śledczych o stanie sprawy w każdym momencie toczącego się postępowania. Fakt, że obrońca może uczestniczyć w wielu czynnościach śledczych, ułatwia podejmowanie decyzji co do skorzystania przez niego z tych uprawnień.

W Bułgarii wymienione uprawnienia uregulowano w przepisach art. 75, 181 i 183 k.p.k. Na uwagę zasługuje tu zwłaszcza rozwiązanie przyjęte w ostatnim ze wskazanych przepisów, według którego zażalenie złożone na decyzję organu prowadzącego postępowanie powinno być przez prokuratora rozpoznane w ciągu 3 dni od chwili jego otrzymania. Zabezpieczając w ten sposób szybkość postępowania-

²⁰ Podejrzany może być aresztowany jedynie na okres nie przekraczający 5 dni. Po tym terminie wolno go aresztować tylko o tyle, o ile wszczęto przeciwko niemu akcję karną, a więc gdy stał się on już obwinionym (art. 233 i 236 w związku z art. 146 k.p.k.). Zob. też A. J. Gheorghiu: *Osnownyje (...)*, op. cit., str. 76.

²¹ Na temat § 97 k.p.k. węgier zob. L. Nagy: *Nowyj (...)*, op. cit., str. 95. O dawnym uregulowaniu pisze T. Kiraly: *Zaszczitnik (...)*, op. cit., str. 10.

nia przygotowawczego, ułatwia się jednocześnie również obrońcy podejmowanie dalszych kroków dla obrony praw jego klienta.

W Rumunii też spotykamy rozwiązanie określające terminy do rozpoznania zażalenia w postępowaniu przygotowawczym. Zażalenie przysługuje tu na decyzję odmawiającą uwzględnienia wniosku obrończego (art. 172 ust. 4) oraz na każdą inną decyzję organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze, jeżeli narusza ona prawa obrońcy lub podejrzanego (art. 275 ust. 1). Organem odwoławczym jest prokurator odpowiedniego szczebla (art. 275, 278 k.p.k.). Prokurator powinien rozpoznać zażalenie w nieprzekraczalnym terminie 20 dni od daty otrzymania i niezwłocznie zawiadomić skarżącego o sposobie jego załatwienia (art. 277 i 278 k.p.k.).

VII. SKUTKI PROCESOWE NARUSZENIA PRZEPISÓW O OBRONIE FORMALNEJ

W świetle regulacji polskiej naruszenie w toku postępowania przygotowawczego przepisów normujących obronę formalną stanowi bezwzględną lub względną przyczynę uchylenia orzeczenia sądowego, zapadłego w dalszym toku procesu. Uchybienie powyższe jest przyczyną bezwzględną, jeżeli polegać będzie na braku obrońcy w sytuacjach, gdy obrona formalna już w toku postępowania przygotowawczego została uznana przez ustawę za obligatoryjną (art. 388 pkt 6 k.p.k.). Inne postacie analizowanych uchybień mogą doprowadzić do uchylenia orzeczenia jedynie wówczas, gdy mogły mieć wpływ na treść orzeczenia (art. 387 pkt 2 k.p.k.).²²

W przedstawionych regulacjach 3 państw socjalistycznych omawiana kwestia unormowana została w sposób dość zróżnicowany.

1. W kodeksie bułgarskim przewidziano kilka momentów, w których można mówić o ewentualnych uchybieniach — w toku postępowania przygotowawczego — przepisom o obronie formalnej. Przede wszystkim już w ramach oddania pod sąd istnieje możliwość zwrotu sprawy prokuratorowi do uzupełnienia postępowania, jeżeli — jak stwierdza ustawa — „w toku postępowania przygotowawczego dopuszczono się rażącego naruszenia przepisów” (art. 246 ust. 1 pkt 3 k.p.k.). Ta sama przyczyna powodować może również zwrot sprawy prokuratorowi w toku rozprawy głównej (art. 287 pkt 1). W postępowaniu odwoławczym „rażące (istotne) naruszenie przepisów” stanowi z kolei podstawę do uchylenia lub zmiany orzeczenia, i to podstawę o charakterze bezwzględnym (art. 328 pkt 2 k.p.k.). Tutaj też wśród norm regulujących postępowanie w instancji odwoławczej spotykamy bliższe wyjaśnienie omawianej podstawy. Otóż ustawodawca bułgarski uznaje, że z naruszeniem, o którym wyżej mowa, mamy do czynienia m.in. wtedy, gdy „sprawa została rozpoznana bez udziału obrońcy, mimo że obrona była obowiązkowa”, nie czyniąc przy tym różnicy między postępowaniem przygotowawczym a postępowaniem sądowym. Wynika z tego jednocześnie, że inne naruszenia przepisów o obronie formalnej nie stanowią podstawy do uchylenia orzeczenia. Pamiętać jednak należy, że w wypadku obrony dobrowolnej obrońca może się pojawić dopiero w końcowej fazie postępowania przygotowawczego, a jego uprawnienia ograniczają się do udziału w końcowym zaznajomieniu się z materiałami. Tym samym więc rozwiązanie problemu skutków naruszeń przepisów o obronie formalnej wydaje się być logicznie poprawne.

²² Mimo jasnych, jakby się mogło wydawać, przepisów, kwestia ta nadal jeszcze budzi pewne wątpliwości w orzecznictwie i nietrudno znaleźć orzeczenia Sądu Najwyższego w zasadzie sprzeczne w tej materii. Zob. m.in. M. Cieślak, Z. Doda: Przegląd orzecznictwa SN, „Palestra” 1974, nr 12, str. 82 oraz „Palestra” 1976, nr 2, str. 40–41.

2. W świetle unormowania rumuńskiego podstawowym sposobem likwidacji naruszeń przepisów regulujących przebieg postępowania i prawa uczestników jest zgłoszenie zarzutu nieważności przeprowadzonych czynności. Wśród podstaw takiego zarzutu kodeks wymienia m.in. naruszenie przepisów o uczestnictwie obrońcy, jeżeli uczestnictwo to jest obowiązkowe. Zarzut ten może być podniesiony w każdym stadium procesu, przy czym stwierdzenie jego zasadności powoduje unieważnienie określonej czynności, a w dalszym toku procesu — uchylenie zapadłego orzeczenia (art. 197 i 379 pkt 2 lit. c *in fine*). Innego rodzaju uchybienia popełnione wobec obrońcy w postępowaniu przygotowawczym nie wywołują już skutków w dalszym biegu procesu. Należy tu jednak mieć na uwadze przede wszystkim fakt, że każda decyzja organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze, która narusza prawa obrońcy, może być przez niego zaskarżona. Niektóre zaś decyzje, które ograniczają te uprawnienia, są przez ustawę wyraźnie limitowane czasowo, np. co do porozumiewania się z aresztowanym. Ustawodawca rumuński przyjmuje zatem, że ewentualne uchybienia są eliminowane już we wstępnym stadium procesu.

3. Rozwiązanie omawianej kwestii w kodeksie węgierskim zbliżone jest do unormowania polskiego. Pomijając różnice w samym modelu postępowania odwoławczego, stwierdzić należy, że kodeks ten w sposób bardzo podobny do polskiego ujmuje podstawy uchylenia orzeczenia w interesującej nas sprawie. Otóż zgodnie z § 250 pkt II lit. d bezwzględną podstawą do uchylenia orzeczenia stanowi stwierdzenie, że „postępowanie karne przeprowadzone zostało pod nieobecność osoby, której udział był według prawa obowiązkowy”.

Naruszenia inne niż wymienione w § 250 k.p.k. stanowią tylko względną podstawą uchylenia orzeczenia, tzn. że wywołują one ten skutek jedynie wtedy, gdy „miały wpływ na treść orzeczenia” (§ 261 ust. 1 zd. 1 *in fine*). Kodeks zaznacza przy tym, że z naruszeniem takim mamy do czynienia zwłaszcza wtedy, gdy „osoby uczestniczące w postępowaniu były pozbawione lub miały ograniczoną możliwość realizacji swych praw, jeżeli przez to utrudnione zostało prawidłowe rozpoznanie sprawy” (§ 261 ust. 1 zd. 2). Tym samym więc uchybienie w postępowaniu przygotowawczym przepisem regulującym uprawnienia obrońcy może stanowić podstawą rewizyjną jedynie wówczas, gdy przeniknęło ono do dalszego toku procesu i miało wpływ na orzeczenie I instancji.

*

Wydaje się, że ta krótka analiza unaoczniała najistotniejsze różnice, jakie zachodzą w rozwiązaniach poszczególnych kwestii z zakresu obrony formalnej w zaprezentowanych tutaj regulacjach trzech państw socjalistycznych.

Najogólniej można by powiedzieć, że unormowanie bułgarskie jest najbardziej zbliżone do systemu *du contrôle après coup*, podczas gdy rumuńskie, a zwłaszcza węgierskie dopuszcza aktywny udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym jeszcze przed faktycznym jego zakończeniem.

Rozwiązania niektórych kwestii niewątpliwie zasługują na uwagę. Dotyczyć to może m.in. wprowadzenia ścisłych terminów do rozpoznawania środków zaskarżenia w tym stadium procesu czy też terminów co do ograniczania kontaktów osobistych obrońcy z aresztowanym klientem. Do ciekawszych rozwiązań należy także przyjęte w węgierskim i bułgarskim k.p.k. prawo obrońcy do uczestniczenia w przesłuchaniach podejrzanego.

Wydaje się, że niektóre z omówionych w pracy rozwiązań mogłyby także w naszym modelu postępowania przygotowawczego przyczynić się do aktywniejszego udziału adwokata we wstępnym stadium procesu. Nie należy bowiem zapominać, że konstytucyjnie zagwarantowane prawo do obrony formalnej jest jedną z najistotniejszych gwarancji obywatelskich. Działalność obrońcy, który jest procesowym przedstawicielem podejrzanego, ma przy tym charakter publiczny, leży w interesie wymiaru sprawiedliwości i przyczynia się do prawidłowego funkcjonowania aparatu ścigania karnego oraz sądowego aparatu wymiaru sprawiedliwości. Stworzenie zatem dla tej działalności możliwie optymalnych warunków jest sprawą nader istotną. Jest to sprawa ważna również z punktu widzenia realnych możliwości korzystania przez obywateli z konstytucyjnie zagwarantowanych praw.

PYTANIA I ODPOWIEDZI PRAWNE

1

PYTANIE:

Czy adwokat może występować jako pełnomocnik w komisjach odwoławczych do spraw pracy?

ODPOWIEDŹ:

W myśl art. 258 kodeksu pracy pełnomocnikiem pracownika w postępowaniu przed komisją rozjemczą może być: 1) przedstawiciel rady zakładowej, 2) inny pracownik zakładu, w którym pracownik jest zatrudniony, oraz 3) członek rodziny pracownika, przy czym w imieniu zakładu pracy działa jego kierownik lub upoważniony przez niego pracownik.

W odniesieniu do postępowania przed komisją odwoławczą do spraw pracy przepis art. 270 § 1 kodeksu pracy stanowi, że w postępowaniu tym stosuje się odpowiednio art. 258, z tym uzupełnieniem, że pełnomocnikiem pracownika może być ponadto inny przedstawiciel związku zawodowego, a nie tylko przedstawiciel rady zakładowej.

Powszechnie w literaturze prawniczej i w praktyce przyjęty jest pogląd, że powyższe wyliczenie osób, które mogą być pełnomocnikami w postępowaniach przed komisjami rozjemczą i odwoławczą, ma charakter enumeratywny. Wobec braku w kodeksie pracy przepisu przewidującego możliwość udziału w tych postępowaniach adwokatów z zespołów adwokackich jako pełnomocników stron działających na podstawie umowy zlecenia — na postawione wyżej pytanie należy udzielić odpowiedzi, że adwokat-członek zespołu adwokackiego nie może być w postępowaniu przed komisją odwoławczą